

Päätöksiä henkilökohtaisesta avusta

Kehitysvammahuollon yhteistyökokous

Helsinki, 12.12. 2011

**Lakimies Sampo Löf-Rezessy,
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.**

lakineuvonta@kvtl.fi

Henkilökohtainen apu

- Vammaispalvelulaki 8 §:n 2 momentti:
 - **Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle** kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, päivätoimintaa, **henkilökohtaista apua** sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta palveluasumisen eikä henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus

- Vaikeavammaisen henkilön välttämätön avustaminen
 1. päivittäisissä toimissa;
 2. työssä ja opiskelussa;
 3. harrastuksissa;
 4. yhteiskunnallisessa osallistumisessa; **tai**
 5. sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

= Apu toimissa, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei selviä niistä vamman tai sairauden vuoksi.
- Henkilökohtaisen avun tarkoituksena auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan.
- Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Määrä ja toteuttamistapa

- Yksilöllisen avun tarpeen ja elämäntilanteen mukaan.
- Harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä 1.1.2011 alkaen **vähintään 30 tuntia**. Kuitenkin tarpeen mukaan i. vähempikin mahdollista, mutta myös enempi.
- Kolme toteuttamistapaa:
 1. Kunta **korvaa** vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat **kustannukset**. (aiempi järjestelmä)
 2. Kunta **antaa palvelusetelin** avustajapalveluiden hankkimista varten (arvon oltava kohtuullinen)
 3. Kunta **järjestää palvelun itse** tai yhteistyössä toisen kunnan/kuntien kanssa tai ostopalveluna.

Edellytykset henkilökohtaisen avun saamiselle

- **Vaikeavammaisuus**
 - Henkilö tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen. Niihin toimiin, joista vaikeavammainen henkilö ei suoriudu ilman apua kotona **ja** kodin ulkopuolella.
- **Vaikeavammaisen henkilön riittävä huolenpito voidaan turvata avohuollon toimenpitein**
 - Kunnalla ei ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein (8 § 2 mom.)
- **Avun tarve ei johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista**
 - Ei kuitenkaan estä ikääntyvää vammaista henkilöä saamasta apua, vaan viittaa pelkästään tyypillisesti tiettyyn ikään tai elämänvaiheeseen liittyviin sairauksiin tms.
- **Vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa.**

Henkilökohtaisen avun voimavaraedellytys

- Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa.(8 § 2 mom.)
- Koska henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammasta henkilöä toteuttamaan omia valintojaan, avun ulkopuolelle rajautuisivat sellaiset avun tarpeet, joiden tyydyttäminen edellyttää pääosin hoivaa, hoitoa ja valvontaa (HE).
- Järjestämistavoiltaan aiempaa henkilökohtaista avustaja -järjestelmää monipuolisemmat säännökset henkilökohtaisesta avusta lisätty lakiin, jotta sitä voisivat saada muutkin kuin työnantajavelvoitteiden hoitamiseen kykenevät tai sitä haluavat henkilöt. (HE)
- Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja voimavarakysymyksestä mm. vuosikirjaratkaisu 2011:69 sekä 12.8.2011 annetut ratkaisut.

Ongelmakohdat

- **Määrittelykyvyn riittävyys ja sen arvioiminen**
- **Hoidon, hoivan ja valvonnan elementit**
- **Ohjauksen tarve**
- **Suhde muihin palveluihin**

Oikeuskäytäntöä

- Hakijalle kielteisessä ratkaisussa tuomioistuimien katsoi, etteivät vaikeavammaisen nuoren voimavarat olleet henkilökohtaisen avun saamiseksi riittävät, kun vaikeasti kehitysvammaisen nuori selvityksen perusteella kykeni ilmaisemaan tunteitaan ilmein ja elein, mutta hän ei itse kyennyt ottamaan kantaa avuntarpeisiinsa ja niihin vastaamisen tapoihin. (KHO 12.8.2011 3195/3/10 T 2121)

Oikeuskäytäntöä

- Vuosikirjaratkaisuna julkaistussa tapauksessa KHO 2011:69 kysymyksessä oli vaikeasti kehitysvammaainen henkilö, joka asuu kehitysvammaisten asumisyksikössä. Hän pystyi lääkärinlausunnon mukaan ymmärryskykynsä rajoissa muodostamaan mielipiteensä ja ilmaisemaan eri tavoin kantansa arjen tilanteisiin, harrastuksiin ja asiointiin liittyvissä tehtävissä, kun mielipide kosketti konkreettisia hänelle tuttuja asioita. Henkilö kykenee ilmaisemaan oman tahtonsa sanojen (puhe, kyllä/ei –vastaukset), osoittamisen ja eleiden avulla. Hän käyttää muutaman sanan ilmauksia ja vuorovaikutuksessa kertoo kuvasta pyydettäessä parilla sanalla.

Oikeuskäytäntöä

- Ratkaisussa KHO 12.8.2011/2125 puhumaton ja vaikeasti kehitysvammainen henkilö katsottiin oikeutetuksi henkilökohtaiseen apuun. Hän kommunikoi tukiviittomin sekä ilmeiden ja eleiden avulla. Vaikka hakija ei kykene puhumaan, hän ymmärtää puheen ja hänellä on jonkinlainen kyky ottaa kantaa ja tuoda esille omia mielipiteitään, tarpeitaan ja tavoitteitaan. Kykyä oli selvitetty puhevammaisten tulkin lausunnolla.

Oikeuskäytäntöä

- Ratkaisussa KHO 12.8.2011/2124 paniikkihäiriöstä kärsivä lievästi kehitysvammaisen henkilö pystyy erikoislääkärin lausunnon mukaan jäsentyneessä, rauhallisessa tilanteessa itse etukäteän suunnittelemaan avustajan tehtävät ja ilmaisemaan mielipiteensä.

Oikeuskäytäntöä

- Korkein hallinto-oikeus ei edellyttänyt, että henkilökohtaisen avun saamiseksi olisi aina osattava toimia itsenäisesti. Hienovaraisen, selkokielen ja ennakoivan ohjauksen tarve kaikissa toimissa ei ollut este henkilökohtaisen avun saamiselle. Kyseessä oli keskivaikeasti kehitysvammainen henkilö, joka asuu ympärivuorokautista hoitoa, ohjausta ja valvontaa tarjoavassa asumisyksikössä. (KHO 12.8.2011/2123).

Oikeuskäytäntöä

- Autistisen alaikäisen lapsen kommunikaatio on puheterapeutin lausunnon mukaan etupäässä toimimista, elehdintää ja ilmeitä, mutta jonkin verran puhetta ja kirjoittamista. Jokapäiväiseen elämään liittyviä tarpeita lapsi ilmaisee puheella ja vastaa melko adekvaatisti kysymyksiin kyllä ja ei. Hän ilmaisee itseään kirjallisesti yleensä noin 1-3 sanalla. Voimavarat olivat riittävät. (KHO 12.8.2011/2122)

Oikeuskäytäntöä

- Alaikäisellä hakijalla on taustasyyltään tuntematon keskivaikea kehitysvamma ja epilepsia. Hän tarvitsee kehitysvammaisuudesta johtuen kaikissa elämän hallintaan liittyvissä sekä päivittäisissä toimissa toisen henkilön apua, ohjausta, kannustusta, tukea ja valvontaa. Eri toimintoihin ohjaamiseen niin sisällä kuin ulkona hän tarvitsee toisen henkilön apua. Hän ei pysty itsenäisesti missään liikkumaan ja toimimaan vaan hän tarvitsee koko ajan ulkopuolista valvontaa.
- Kommunikointikykyisen nuoren kohdalla henkilökohtaisen avun myöntämistä koskevat edellytykset täyttyvät. Asian arvioinnissa ei merkitystä ole annettava sille, kykeneekö hän toimimaan avustajansa työnantajana tai -johtajana. (**KHO 6.9.2011/2510**)

Johtopäätöksiä KHO:n oikeuskäytännöstä toistaiseksi

- Erilaiset vaikeavammaisuutta osoittavat tekijät, kuten vammasta johtuva hoivan tarve, eivät ole peruste henkilökohtaisen avun epäämiselle.
- Vaikean kehitysvamman diagnoosi tai asuminen ympärivuorokautista hoivaa ja valvontaa tarjoavassa asumisyksikössä eivät sellaisenaan tarkoita vaaditun määrittelykyvyn puuttumista.
- Vaikeasti kehitysvammaisella henkilölläkin voi olla määrittelykyky ainakin niissä toimissa, jotka ovat hänelle vanhastaan tuttuja.
- Henkilön ohjauksen tarve kaikissa toimissaan ei ole este henkilökohtaisen avun saamiselle.
- KHO:n ratkaisut eivät siten tue sellaista tulkintaa, jonka mukaan henkilön hoidon, hoivan ja valvonnan tarpeet sellaisenaan tarkoittaisivat voimavarojen puuttumista. Ratkaisujen perusteella voidaan myös todeta, että osallistuminen asumisyksikön aktiviteetteihin tai muut palvelut eivät poista henkilön oikeutta henkilökohtaiseen apuun.

Määrittelykyvyn osoittaminen

- Huomiota tulisi kiinnittää sen selvittämiseen, millä keinoin henkilökohtaisen avun hakija kommunikoi ja kykenee omilla keinoillaan ilmaisemaan kantansa henkilökohtaista apua koskevassa asiassa.
- Kyky riittävä, jos hakija kykenee ilmaisemaan kantansa haetun toiminnan osalta.
- Asiantuntijalausunnoilla ollut merkitystä. Selvittämisvelvollisuus ja asiakaslain neuvontavelvollisuus voivat edellyttää, että hakijalle annetaan mahdollisuus asiantuntijalausunnon esittämiseen.

Palvelusuunnitelma osoittaa tarvetta

- Henkilökohtaista apua järjestettäessä on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.
- Tapauksissa on korostettu palvelusuunnittelun merkitystä.
- Palvelusuunnittelussa on tärkeää selvittää, mitä sellaisia asioita tekee tai haluaisi tehdä, joissa tarvitsee henkilökohtaista apua.
- Palvelusuunnitelmalla on myös merkitystä arvioitaessa henkilökohtaiseen apuun tarvittavia tuntimääriä.

Kiitokset mielenkiinnosta!